

ANSELM GRÜN

ZASTAVENÍ MÉHO ŽIVOTA

ČÍM ŽIJÍ A CO SE MĚ DOTÝKÁ

portál

ANSELM GRÜN

ZASTAVENÍ MÉHO ŽIVOTA

ČÍM ŽIJÍ A CO SE MĚ DOTÝKÁ

Německý originál:

Anselm Grün, *Stationen meines Lebens. Was mich bewegt – was mich berührt*

© 2012 Verlag Herder GmbH, Freiburg im Breisgau

České vydání:

Translation and Epilogue © Zdeněk Jančařík, 2014

© Portál, s. r. o., Praha 2014

ISBN 978-80-262-0751-1

OBSAH

Předmluva	7
Zastávky na cestě životem	8
Život v klášteře	29
Práce	49
Témata	84
Závěrem	135
Senzitivní teologie Anselma Grüna	139

PŘEDMLUVA

Co vede srdce zvědavého člověka ke stále novému tázání? U mě je to ustavičné hledačství, neustálý pokus o nalezení nového klíče k otázkám, které hýbou člověkem. Chci na ně umět zformulovat adekvátní odpověď. Přitom se pokouším lidi pohnout k tomu, aby se dotkli vlastního vědění, které leží na dně jejich duše. Tam, v hloubi duše, jsou připraveny odpovědi na naše nejniternější otázky. Stačí nepatrný podnět zvenčí, aby to, co už naše duše dávno ví, bylo oděno do slov.

V dubnu 2009 se mnou vedla Hildegunde Wöllerová, pod jejímž redakčním dohledem jsem pro nakladatelství Kreuz psal své první knihy a která mě podněcovala k novému způsobu psaní, dlouhý rozhovor o tom, co mi dodává životodárnou energii, které myšlenky mě v dětství a v mládí podnítily k tomu, abych šel do kláštera, a čím žiji dnes. Pokusil jsem se tedy na její otázky odpovědět a udělat si jasno v tom, proč píšu stále nové knihy.

Tato knížka si uchovala podobu rozhovoru a mnohé argumenty nejsou dovedeny do konce. Doufám však, že rozhovor, z něhož vyšla, bude pro čtenáře a čtenářky podnětný a že budou mít o čem přemýšlet.

V létě 2009

P. Anselm Grün

ZASTÁVKY NA CESTĚ ŽIVOTEM

Dětství a mládí

Od svých rodičů jsem určitě dostal do vínku hodně důvěry. Můj tatínek byl odvážný muž. Z Porúří, kde toho moc nevydělával a rodina musela žít velmi skromně, se odstěhoval prostě proto, že ho rozčilovalo, že musí o katolických svátcích chodit do práce. Odešel do katolického Bavorska a otevřel si tam obchod. Předal mi odvahu postavit se životu čelem a odvážit se žít svobodně. Také v myšlení byl velmi svobodným člověkem. Moje maminka byla pragmatická žena ze statku z Eifelské vrchoviny, měla v duši vepsanou důvěru, že život lze zvládnout.

Moji rodiče byli oba velmi věřící lidé; tatínek přečetl hodně knih, maminka měla spíš takovou tu uhlířskou víru. Tatínek zemřel brzy, roku 1972, v jedenasedmdesáti letech, před mým kněžským svěcením. Maminka se dožila jedenadevadesáti let. Žila ještě třicet let po tatínkově smrti. Stále se rozvíjela a objevovala nové stránky své osobnosti. Nestrnula v zármutku, ale uchopila svůj život z nové stránky. Tatínek byl intelektuál, hodně mě ovlivnil, maminka ovšem později také. Otec miloval svobodu, ale teologicky stál na církevních pozicích. Nikdy nepochyboval o církevní nauce. Matka byla dlouhou dobu v čele katolického ženského spolku a o každém velikonočním a letničním pondělí se účastnila ekumenické bohoslužby v evangelickém kostele. Moje sestra se jí jednou ptala, jestli tam můžeme chodit také ke svatému přijímání. Katolický farář nechťel, aby katolíci chodili

u evangelíků k přijímání, protože to není teologicky správné. Ale moje máma to moc neřešila, považovala prostě evangelického faráře za milého člověka a lidi z jeho kostela za věřící. Čím byla starší, tím byla svobodnější a důvěřovala prostě svému instinktu. To pro ni bylo důležitější než teologická nauka.

Myslím, že jsem od obou dostal mnohé. Rodiče byli pořád s námi dětmi. Jako kluk jsem byl navenek stydlivý a možná to bylo proto, že nás příliš ochraňovali. Později jsem během několika životních krizí prožil Boží důvěru a lásku, ale základ byl jistě položen v mém dětství.

Rodina bez nejmladší sestry. Anselm stojí v popředí

Vyrůstal jsem se šesti sourozenci, měli jsme rozlehlou zahradu. V sousedství bydlela moje teta, která měla také šest dětí. Byla to tedy velká rodina a my děti jsme si hrály a mohutně jsme přitom rozvíjely

fantazii. Já jsem čtvrtý ze sedmi dětí, patřil jsem tedy k mladším, ale vždycky jsem to byl já, kdo vymýšlel nové hry nebo nějaké tvořivé vyrábění. V sedmi letech jsem například vyrobil lavici, ale když se na ni táta posadil, zřítla se. Sklon k vymýšlení a vynalézání byl u mě odmalička. Oslovoval jsem také lidi při nákupech. Máma s námi dětmi jezdila dvakrát do roka nakupovat do města, do Mnichova, a byl jsem to já, kdo při nákupech vedl konverzaci s lidmi. Nevím přesně, proč tomu tak bylo, ale když jsme třeba měli malou bohoslužbu, když nám na zahradě umřel nějaký ptáček, musel jsem vždycky pronést pohřební proslov. Vyplynulo to ze situace, už ani nevím jak, prostě to bylo spontánní.

Grünův rodný dům v Lochhamu u Mnichova, v němž vyrostl

Když se tak dívám nazpět do dětství – téma životních snů je mi velmi drahé –, měl jsem vždycky jasný pocit, že bych se měl něčeho odvážit, ne jen prostě dělat, co ode mě očekávají druzí. Být sám aktivní, brát život do svých rukou, mít chuť vymýšlet nové cesty. Bylo to u mě tuším od dětství.

Naše rodina bydlela vedle kostela. My děti jsme všichni ministrovali, a to každý den, i ve všední dny. O prázdninách, kdy bylo ministrantů málo, si farář vystačil s naší rodinou. Už od dětství mě přitahovala liturgie. Zvláště dobře si vzpomínám na vánoční a velikonoční liturgii. V naší rodině jsme měli vždycky smysl pro útulnou atmosféru tradičních rodinných slavností, které se občas slavily v kostele.

Po prvním svatém přijímání, když mi bylo deset let, jsem tátovi řekl, že bych se chtěl stát knězem. Samozřejmě to byl v tom věku infantilní nápad. Tatínek se mě zeptal, jestli se chci stát diecézním, nebo řeholním knězem. Tehdy jsem ani pořádně nevěděl, co je to řeholní kněz. Bratr mého táty, otec Sturmius, byl mnichem tady v Münsterschwarzachu¹ a měl revoluční smýšlení. V mládí byl členem mládežnického katolického hnutí Neudeutschland a do benediktinského konventu vnášel novoty, jako byl fotbal, což v té době bylo ještě nemyslitelné. Tehdy se hrál jenom faustball – typická německá klášterní hra.² Táta mi nadšeně vyprávěl o opatství v Münsterschwarzachu, kam jsem se pak v deseti letech dostal na internát. Tatínek se strýcem to nějak zaonačili, ani už nevím, jestli jsem si to tehdy přál. Mluvil jsem o tom také s naším farářem a ten byl pro. V těch letech se tátově obchodu moc nedařilo, takže jsem v internátě dostal slevu na ubytování. Po roce přišel do stejného internátu můj bratranec,

1 Anselm Grün je mnichem v benediktinském klášteře Münsterschwarzach dodnes. (Pozn. překl.)

2 Faustball či fistball patří k nejstarším sportům vůbec. Míč se odbíjí pěstí a dnes se tato hra pěstuje především v Německu, kde má největší tradici. (Pozn. překl.)

který dnes nosí jméno otec Udo, a nakonec ještě můj bratr a bratr otce Udon. Byli jsme tam tedy čtyři.

Přišel jsem tam s osobním krédem „Asi bych se mohl stát knězem“ – ale samozřejmě jsem v internátu prošel několika krizemi.

Zpočátku se mi trochu stýskalo. Pocházel jsem od Mnichova a francké nářečí – to byla pro mě cizina. Vůbec jsem si nedovedl představit, jak by mladý člověk mohl mluvit takovou řečí. Když ale táta odjel, zjistil jsem, že zdejší kluci hrají fotbal. Neváhal jsem a šel s nimi na hřiště – a byl jsem zase doma. Fotbal jsme hráli každou chvíli, a tak jsem se pomalu adaptoval na život v internátě.

Rád jsem se učil a četl, internát k tomu byl jako stvořený. Bylo mi přitom ale také trochu smutno, a proto jsem vždycky rád jezdil na prázdniny. Tehdy jsme měli volno jen o Vánocích, Velikonocích a o letních prázdninách, jinak jsme museli být v internátě, což bylo někdy nekonečné. Na druhou stranu jsem si všiml, jak můj starší bratr, který byl na gymnáziu u nás doma, hrál pořád fotbal a skoro se kvůli tomu neučil. Na internátě jsem se prostě mohl lépe soustředit.

Na internátě jsem se především naučil, jak se správně učit. Doma v obecné škole jsme se učili spíš pro radost. Při psaní domácích úkolů jsme si z jednotlivých předmětů většinou nic nedělali. Na internátu to bylo jiné – tam jsem se naučil, jak pracovat podle správného rytmu. Půl hodiny latinských slovíček, potom půl hodiny úkolů z němčiny, pak další předměty; nikdy jsem se neučil jeden předmět déle než tři čtvrtě hodiny. Dodnes to tak dělám: Rytmus mi dává energii. Mnozí se učí nesprávně a myslí si, že když pracují deset hodin na jedné věci, něco z toho bude. Z takové práce ale mnoho nevzejde. Efektivní je pracovat podle správného rytmu.

Internát byl tehdy rozdělený. První tři třídy se jezdily učit do Sankt Ludwigu, který byl od Münsterschwarzachu vzdálený dvacet kilometrů. Tamní prefekti byli všichni bývalými frontovými vojáky, takže jsme museli v létě vstávat v šest hodin a cvičit prostná. Myli

jsme se ve studené vodě, do níž jsme se museli všichni na povel ponořit i s hlavou. Bylo to dost drsné. V neděli ráno jsme museli na povel kartáčovat oblečení a pak jsme ho povinně předváděli. Kontrolovali, jestli jsme všechno důkladně vykartáčovali a jestli na něm není ani smítko. Vládla přísná disciplína.

V představách našich učitelů hrála vojna velkou roli. Poslední den školy nám podle tradice vyprávěli o válce – bylo to mezi lety 1955–1957. Někteří z učitelů se z ní vrátili teprve v letech 1948 a 1949. Jeden z nich, otec Ludger, byl vojenským kaplanem. Za války mu prostřelili ucho a přišel o oko. V dětství se nám vždycky líbilo, když nám učitelé o válce vyprávěli, ale jako mladí mniši jsme už toho měli dost, protože jsme ty historky znali nazpaměť. Říkali jsme si, že u nich vůbec neproběhlo zpracování minulosti, nebo že glorifikují minulé časy. Dnes je samozřejmě chápou, vždyť když jim bylo mezi dvaceti a třiceti, prožili rozkvet svého života na frontě a v zajetí. Je jasné, že to, co prožili, museli někomu vyprávět. Tehdy to ale na nás bylo moc.

Otec Ludger byl pořádná mlátička, ale ke stáru se zmírnil a měl výčitky svědomí. Můj bratr, který později od benediktinů odešel, se ho jednou zeptal: „Otče Ludgere, chtěl jste přece napsat paměti o tom, co jste prožil za války.“ Řekl mu na to: „Všechno jsem vyhodil. Myslel jsem, za jak čistou věc jsme to bojovali, ale když jsem viděl tu válečnou výstavu, kde ukazovali Wehrmacht, viděl jsem, jaká zvěrstva se děla za našimi zády, a všechno jsem spálil.“

Po třech letech v St. Ludwigu následovaly dva roky zde v Münster-schwarzachu. Poslední čtyři roky do maturity jsme strávili ve Würzburgu a také jsme bydleli na internátě. Tam jsme všichni chodili do státní školy. Sankt Ludwig a Münsterschwarzach byly klášterní školy s klášterními učiteli. Proto pro nás byl další přechod na státní školu novým krokem. Zpočátku nás žáci ze státní školy trochu školili. My internátníci jsme měli pocit, že jsme slabší, ale když byly napsány první úkoly a rozdány známky, byli jsme lepší my. Oni toho jen víc namluvili.

Kromě běžných frekventantů státní školy a nás byli na škole ještě žáci z Kilianea, což byl biskupský kněžský seminář ve Würzburgu. Od těchto internátních žáků se víceméně očekávalo, že se stanou světskými kněžími, nebo půjdou do kláštera. Z našeho ročníku šlo tehdy všech šest maturantů do kláštera.

Jako student jsem vždycky přemýšlel, jestli je klášter skutečně mou cestou a jestli bych neudělal lépe, kdybych studoval přírodní vědy, například biologii. V patnácti jsem dostal k Vánocům mikroskop, po kterém jsem moc toužil. Vždycky jsem nadšeně pozoroval mikrosvět. Také jsem před maturitou poslal svému strýci spoustu dopisů, v nichž jsem si stěžoval, že mi to v Münsterschwarzachu přijde moc usudlé. Snil jsem tehdy o jezuitách a Karlu Rahnerovi, kteří něco dokázali a církev posunuli dál. Hodně jsem o tom diskutoval se svým strýcem. Nakonec mě ale přesvědčil, že benediktinský život pro mě bude vhodný, a tak jsem po maturitě hned vstoupil do noviciátu.

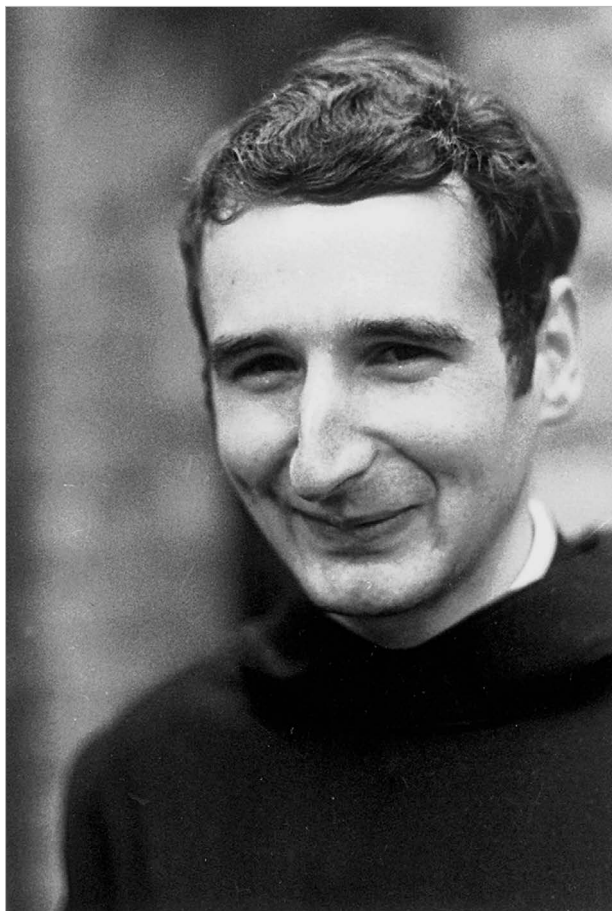
Na výletě s internátem, devátá třída. Anselm vpředu, vpravo od míče

Noviciát

V devatenácti jsem vstoupil jako novic do konventu v Münsterschwarzachu. Dnes už by to nebylo možné, protože nejnižší věk pro vstup do kláštera byl zvýšen na jedenadvacet let. Pochopili jsme, že mladí muži, kterým je o něco míň, jsou ještě příliš závislí na máminých sukních. Když v tomto věku vstoupí do kláštera, stane se jim klášterní společenství náhražkou za matku. Jednou si však uvědomí, že se z té závislosti ale musí vymanit, a pak odcházejí. Proto by měli být novicové o něco starší. Dnes je jim většinou něco mezi jedenadvaceti a pětatřiceti lety, ale ono typické církevní prostředí, jako bylo za mého mládí, je už dávno pryč.

Bylo nás tehdy sedm noviců a dodnes jsme zbyli dva. V dormitáři nás spalo sedm. Den v klášteře začínal ve 4:40. Zpočátku jsem s tím měl problém. V pět ráno byla první chórová modlitba, potom prostor k vlastnímu biblickému rozjímání. Obvykle jsme při něm usínali. Pak jsme měli vyučování, následoval sport a odpoledne jsme se šli projít. Na takový rytmus si lze zvyknout.

Tehdy jsem chtěl do světa, v Münsterschwarzachu jsou konec konců misijně zaměřeni benediktini a vzpomínám, že ve mně v noviciátu ty čistě klášterní úkony probouzely strach, že zde nebudu moci rozvinout své schopnosti, a pokud v klášteře zůstanu, o něco přijdu. Pořád jsem byl dost na vážkách, ale zároveň bylo snadné mě nadchnout. Jako novicové jsme museli provázet návštěvníky, kteří si jezdili prohlédnout klášter. Nadšeně jsem jim vyprávěl o dějinách kláštera. Dnes už bych asi s takovým zápalem nevypravoval, byl bych mnohem strážlivější. Tehdy jsem se ještě nedostal k dlouhým přednáškám před početným publikem, protože jsem byl dost ostýchavý. Byl jsem ale vždycky hrdý na to, že mohu něco předávat dál. Při provádění jsem jako novic cítil, že mám druhým co říct.

V noviciátě, 1964

Jméno Anselm

Své řeholní jméno jsem si zvolil po svatém Anselmu z Canterbury. Když jsem si ho tehdy vybíral, moc jsem o něm nevěděl, snad jen, že to byl jeden z nejvýznamnějších teologů benediktinského řádu. Během školních let jsem o něm nebo od něj tu a tam něco přečetl. Když jsem si při přijímání do noviciátu zvolil za svého patrona svatého Anselma, věděl jsem především, že byl benediktin. Dnes vím, že svatý Anselm je největším benediktinským teologem středověku. Tomáš Akvinský byl dominikán a Bonaventura františkán. To byli tři velcí středověcí teologové a Anselm byl jedním z prvních, kdo se pokusil propojit víru s rozumem. Pocházel z piemontské Aosty, později žil v normanském Beku, stal se tam opatem a založil teologickou školu. Nakonec byl zvolen arcibiskupem v Canterbury. Dostal se do sporu s anglickým králem a dvakrát byl vyhoštěn. Roku 1109 v Canterbury zemřel.

Anselm z Canterbury mě fascinuje. Především si vážím jeho programu *fides quaerens intellectum* – víra, která hledá vhled. Intelekt se u něj nenazývá *ratio*, nýbrž se odvozuje z výrazu *intus legere* – „číst uvnitř“ nebo „uvidět zevnitř“. Lze jej adekvátně překládat německým slovem pro „vhled“ (*Einsicht*). Nahlížet dovnitř, tedy hlouběji, chtít racionálně pochopit rozumem. To chápu jako důležitý program. Rozum nerozpouští víru, ale činí ji pro myslícího člověka přijatelnou. Kromě toho je Anselm vzorem teologa modlitby. Jeho *Proslogion*, v němž představuje takzvaný ontologický důkaz Boží existence, nejen že začíná modlitbou, nýbrž Boží důkaz je do rámce modlitby zasazen. Bůh je pro Anselma „něco, nad něž nelze myslet nic většího“. V tomto pojmu je už obsažen přechod od myšlení k bytí. Jestliže to největší, jež lze myslet, neexistuje, nemůže být největším. Anselm se svou satisfakční teorií, kterou předložil ve spise *Cur deus homo* (Proč se Bůh stal člověkem), stal pro mnohé trochu podezřelým. V mnoha ohledech ale zůstal nepochopen. Chtěl přijít na to, proč pro nás Ježíš zemřel.

Ve své argumentaci chtěl vlastně bránit lidskou důstojnost a svobodu. Jeho řeč jsme však vyložili čistě juristicky, tedy současnými právními pojmy, a nikoli termíny jeho doby. Jemu šlo o něco jiného: Chtěl se pouze pokusit pochopit tajemství Ježíšovy smrti na kříži – a to je dokonce i můj záměr. Výsledek, který nám nabídl, vyústil v takzvanou satisfakční nauku. Ta však nemá nic společného s běžným míněním, že Ježíš musel zemřít, aby nám Bůh mohl odpustit hříchy. Dnes už jsou k dispozici novější výklady Anselmova učení. Gisbert Greshake se domnívá, že Anselmovi šlo o to, vyzdvihnout lidskou svobodu a slávu. Tento záměr bychom dnes museli vysvětlit jinými slovy. Anselma vnímám i dnes jako velmi významného teologa. Formuloval například modlitbu, v níž Ježíše oslovuje jako svou matku. Lze u něj tedy najít feministický teologický odstín. Jeho modlitby jsou zároveň velmi emocionální, Anselm má vřelý, oduševnělý jazyk a myslím, že by se od něj dnešní teologové měli co učit.

Směrem k teologii

Když jsem šel do kláštera, bylo všem jasné, že ti, kteří mají maturitu, půjdou na teologii a stanou se kněžími. Počítal s tím tak rád a ani já jsem o tom neměl pochyb. Bylo také jasné, že první dva roky budu studovat v klášterní vysoké škole v St. Ottilien u Landsbergu nad Lechem, kde se přednášela nejvíc filozofie a první teologické obory, jako církevní dějiny.

V St. Ottilien jsem byl hodně ctižádostivý, četl jsem Martina Heideggera a Jeana-Paula Sartra. Kromě toho jsem si obstaral psací stroj. Při četbě knihy *Bytí a čas* od Martina Heideggera jsem si opisoval dlouhé citáty. Kromě Heideggera jsem četl především Gabriela Marcela, například jeho *Filozofii naděje*, a *Princip naděje* od Ernsta Blocha.

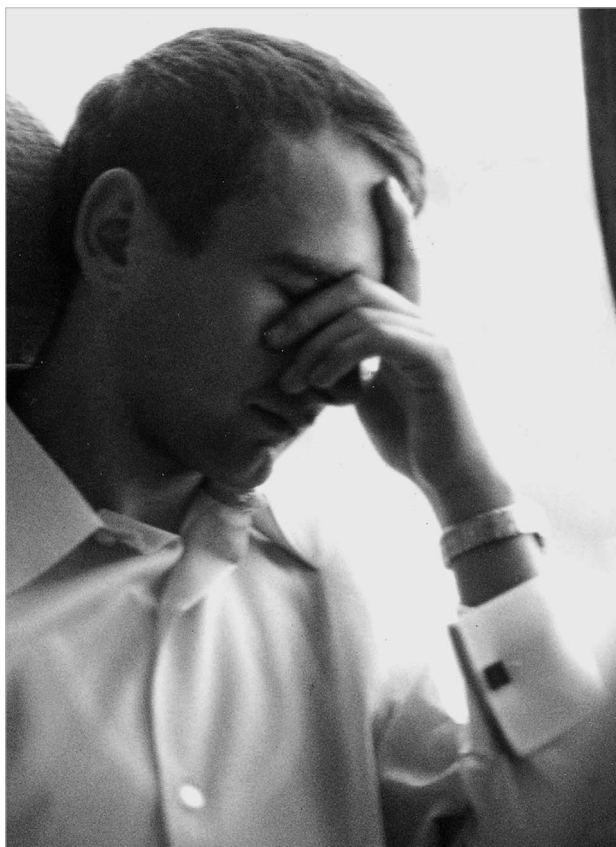
Do St. Ottilien jsme cestovali vlakem a tehdy se ještě jezdilo v hábitu. Deset mladých mnichů v hábitu ve vlaku – to byla síla. Byli jsme dost nápadní. Občas za námi chodili opilci a chtěli si s námi povídat a vyprávět o všem možném. Bylo nám trochu trapné, že jsme byli středem pozornosti. Bylo to sice celkem zajímavé, ale taky komické. Ve vlaku jsme občas zažili docela zajímavé hovory, ale většinou vám lidé, když sedí naproti mnichovi, přisoudí určitou roli a pak si jen vyměňujete známá klišé. Moc nás to neuspokojovalo. Po dvou letech řádoví představení rozhodli, že můžeme na univerzitu chodit v civilu a že nám dovolí hábit odložit. Vnímali jsme to jako ulehčení. Jinak jsme byli pořád na mušce a působili jsme jako exoti.

Po studiu filozofie jsem stál před rozhodnutím, zda pokračovat na würzburgské univerzitě, nebo na řádové škole sv. Anselma v Římě. Diskutoval jsem o tom s mladšími spolubratry. Würzburg byl samozřejmě otevřenější světu a Řím mě zpočátku vůbec nepřitahoval. Pak jsem ale začal tušit, že budu mít v Římě více času ke studiu. A je to také centrum světové církve, a dostanu se tak do kontaktu s mnoha dalšími národy. Když mě proto opat postavil před volbu, rozhodl jsem se pro Řím.

Římská studia

Přednášky na řádové škole sv. Anselma probíhaly v latině. Už po třech týdnech jsem si ale jednu přednášku ze Starého zákona zapsal jako součást kurikula pro německé studenty v němčině. Poslouchal jsem v latině a psal jsem v němčině. Profesoři samozřejmě mluvili každý svou latinou. Ať už to byli Němci, Američané nebo Španělé – latina každého z nich zněla vždycky trochu jinak. Řím jsem vnímal ambivalentně; nasávali jsme tehdy moderní a revoluční jihoamerickou teologii osvobození a četli knížky Leonarda Boffa. Také holandská

teologie byla tehdy moderní. V knihovně jsme měli holandské časopisy a hltali jsme Schillebeeckxa a Schoonenberga – vše samozřejmě v holandštině. Měl jsem tehdy hodně času ke čtení a denně jsem přečetl takových sto padesát stran teologické literatury. Dopoledne se konaly přednášky a odpoledne byl čas k osobnímu studiu, který jsem velmi poctivě využíval.

Na výletě během studijních let

Hnutí roku osmašedesátého se nás, římských studentů, skoro nedotklo. Sv. Anselm byl vlastně církevním ghettem a čistě teologickou vysokou školou. Se studenty z města jsme neměli skoro žádné kontakty.

V pokoncilní době byli na Sv. Anselmu dobří profesori. Pocházeli většinou z Německa nebo Švýcarska a ztělesňovali otevřenou teologii. Magnus Löhrer z Einsiedelnu a Raffael Schulte z Gerlevu tam učili dogmatiku a Notker Füglisten z Disentisu Starý zákon. Ten poslední mi vštípil cit pro to, že exegeze může být jak vědecká, tak duchovní. Praktické obory, jako morální teologie, už tak dobře obsaženy nebyly – morálka se přednášela spíše konzervativním způsobem. S morálním teologem Anselmem Günthörem jsme diskutovali latinsky. Když jsem mu jednou vehementně odporoval, profesor pravil: „*Si hoc credis, es protestanticus in senso pejorativo*“, tedy: „Pokud tak smýšlíš, jsi protestant v negativním smyslu.“ Pochopili jsme, že s ním nemělo smysl diskutovat, a četli si pak v jeho hodinách raději noviny.

Emoce

Byl jsem velmi citižádostivý student, ale v Římě jsem se také dostal do kontaktu se svými emocemi. Najednou jsem vnímal, že nejsem jen hlava a rozum. Přátelil jsem se tehdy s jedním mnichem a viděl jsem, že nedokážu být pouze racionální, nýbrž že takové přátelství má také jiné, citové dimenze. Dostal jsem se do pořádné krize. Po kněžském svěcení, když jsem ve Würzburgu psal disertaci, jsem celé dny trávil na pokoji. Deset hodin denně jsem jenom četl a psal. To není zrovna zdravé pro tělo – vnitřně jsem byl hodně nejistý. Během doktorandského studia jsem se zamiloval do jedné řeholnice a znovu jsem podléhal silným emočním turbulencím. To byla jedna strana mince. Druhá